

32 ICdo 86/2015

Jde-li o spotřebitelskou smlouvu, nemohou být ujednání zakládající smluvní pokutu obsažena v tzv. všeobecných obchodních podmínkách, jež jsou součástí smlouvy.

ROZSUDEK

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Hany Gajdziokové a soudců JUDr. Pavla Příhody a JUDr. Marka Doležala v právní věci žalobkyně T-Mobile Czech Republic a. s., se sídlem v Praze 4, Tomíčkova 2144/1, identifikační číslo osoby 64949681, proti žalované JUDr. Soně Ulčové, se sídlem v Plzni, Klatovská třída 1204/125, jako insolvenční správce dlužnice M. M., o určení pravosti pohledávky, vedené u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 155 ICm 749/2014, jako incidenční spor v insolvenční věci dlužnice M. M., vedené u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. KSPL 54 INS 10311/2013, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 3. 2015, č. j. 155 ICm 749/2014, 101 VSPH 42/2015-63 (KSPL 54 INS 10311/2013), takto:

I. Dovolání se zamítá.

II. Žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

Odůvodnění:

Žalobkyně přihlásila do insolvenčního řízení dlužnice M. M., vedeného u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. KSPL 54 INS 10311/2013, pohledávku ve výši 17 309 Kč z titulu smluvní pokuty jakožto pohledávku nezajištěnou spolu s úrokem z prodlení ve výši 1 653,10 Kč, jež zůstala sporná, neboť insolvenční správce jí na přezkumném jednání dne 29. 1. 2014 popřela s odůvodněním, že ujednání o vyúčtované smluvní pokutě není obsaženo v účastnické smlouvě, a proto na smluvní pokutu nevznikl nárok. Žalobkyně podala proti insolvenční správce žalobu o určení pravosti pohledávky.

Krajský soud v Plzni (dále jen „insolvenční soud“) rozsudkem ze dne 24. 10. 2014, č. j. 155 ICm 749/2014-41, zamítl žalobu o určení, že pohledávka žalobkyně je ve popřené výši 18 962,10 Kč jakožto nevykonatelná nezajištěná pohledávka zcela po právu (výrok I.), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok II.).

Insolvenční soud vyšel ze zjištění, že žalobkyně a dlužnice uzavřely 16. 5. 2011 účastnickou smlouvu o poskytování služby elektronických komunikací k označeným telefonním číslům a 14. 7. 2011 smlouvu o poskytování služby Internet ADSL k označenému telefonnímu číslu (dále jen „účastnické smlouvy“). Smlouvy byly uzavřeny na dobu určitou, a to na 24 měsíců. Dlužnice uvedené účastnické smlouvy řádně neplnila a nehradila vystavená vyúčtování, žalobkyně proto přistoupila k vyúčtování smluvní pokuty s odkazem na článek 8.2 všeobecných podmínek. Z účastnických smluv plyne, že pro případ porušení povinností vyplývajících z těchto smluv strany sjednaly smluvní pokuty, které jsou uvedeny ve Všeobecných podmínkách společnosti T-Mobile pro spotřebitele (dále jen „všeobecné podmínky“), v podmínkách služby Internet ADSL, v ceníku služeb nebo v dalších obchodních podmínkách, jež jsou součástí účastnické smlouvy. Pod smluvními ujednáními je drobným písmem uvedeno, že všeobecné podmínky jsou součástí účastnické smlouvy.

Z všeobecných podmínek soud zjistil, že článek 8. upravuje smluvní pokuty a finanční vypořádání, v článku 8.2 je uvedeno, že nezaplatí-li účastník tři po sobě jdoucí vyúčtování nebo je-li v prodlení s úhradou jakéhokoliv svého peněžitého závazku déle než 90 dnů, je povinen zaplatit smluvní pokutu ve výši součtu měsíčních paušálů zbývajících do konce sjednané doby trvání účastnické smlouvy, přičemž tento součet se počítá za období od začátku suspendace (článek 7.), během níž vznikl nárok na smluvní pokutu, do konce sjednané doby trvání účastnické smlouvy. Rozhodující je měsíční paušál naposledy vyúčtovaný bez DPH.

Insolvenční soud dospěl k závěru, že mezi žalobkyní a dlužnicí byly platně uzavřeny účastnické smlouvy. Žalobkyně se domáhá určení pravosti jí přihlášené pohledávky ve výši 18 962,10 Kč představující vyúčtovanou smluvní pokutu s úrokem z prodlení podle článku 8.2 všeobecných podmínek, protože dlužnice neplnila povinnosti ze smlouvy. S odkazem na náleží Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11 (dále též jen „náleží“), který je veřejnosti k dispozici, stejně jako dále citované rozhodnutí Ústavního soudu, na jeho webových stránkách, uzavřel, že žaloba není důvodná, neboť ujednání o smluvní pokutě bylo pouze součástí všeobecných podmínek, jež nejsou opatřeny podpisem dlužnice, nikoli spotřebitelské smlouvy samotné, na níž připojila svůj podpis, a proto jde o ujednání neplatné podle ustanovení [§ 56 odst. 1](#) zákona č. [40/1964 Sb.](#), občanský zákoník (dále též jen „obč. zák.“). Obsahuje-li účastnická smlouva ujednání, že pro případ porušení povinností vyplývajících z této smlouvy, sjednávají si účastníci smluvní pokutu, která je uvedena ve všeobecných podmínkách, v podmínkách služby Internet ADSL, v ceníku služeb nebo v dalších obchodních podmínkách, které jsou součástí smlouvy, nejde o platné ujednání o smluvní pokutě, když ujednání je zcela neurčité, nelze z něho dovodit, za jakých konkrétních podmínek sankce vyúčtování smluvní pokuty nastane a v jaké konkrétní výši.

K odvolání žalobkyně Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

Odvolací soud přitakal skutkovým i právním závěrům soudu prvního stupně a uvedl, že není důvodu odchylovat se od závěrů formulovaných v citovaném nálezu Ústavního soudu, podle nichž jde-li o spotřebitelskou smlouvu, ujednání zakládající smluvní pokutu zásadně nemohou být součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojil svůj podpis). Přitom Ústavní soud tyto závěry přijal ve skutkově i právně obdobném případě sporné pohledávky z titulu smluvní pokuty obsažené ve všeobecných obchodních podmínkách, na něž odkazovala smlouva o poskytování služeb elektronických komunikací, což je smlouva spotřebitelská, u níž podle ustanovení [§ 56](#) obč. zák. platí, že spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání k újmě spotřebitele. Ústavní soud zdůraznil, že obchodní podmínky ve spotřebitelských smlouvách na rozdíl od obchodních smluv mají sloužit především k tomu, aby nebylo nezbytné do každé smlouvy přepisovat ujednání technického a vysvětlujícího charakteru, a naopak nesmějí sloužit k tomu, aby do nich v často nepřehledné a složité formulované formě dodavatel skryl ujednání pro spotřebitele nevýhodná, která mu mohou uniknout.

Podle názoru odvolacího soudu závěr insolvenčního soudu o neplatnosti ujednání o smluvní pokutě ob stojí i podle příslušných ustanovení občanského zákoníku upravujících zákonné náležitosti smlouvy o smluvní pokutě. V projednávané věci jde o smlouvy spotřebitelské a pohledávky z nich mohou být zajištěny i smlouvou o smluvní pokutě. Jednou ze základních náležitostí smlouvy o smluvní pokutě podle ustanovení [§ 544 odst. 2](#) obč. zák. je písemná forma a smlouva musí obsahovat výši pokuty nebo způsob jejího určení. Písemná forma podle ustanovení [§ 40 odst. 3](#) obč. zák. je zachována, je-li smlouva podepsána oběma jejími účastníky, a to na listině zachycující její obsah. Písemný projev je platný až od podpisu jednatelky osoby. Požadavkům písemné formy smlouvy o smluvní pokutě nevyhovuje, pokud obě účastnice sice podepsaly smlouvu o poskytování služeb, která nezahmovala obsah písemného projevu týkajícího se smluvní pokuty, ale pouze odkazovala na obchodní podmínky, jež spotřebitel nepodepsal.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení [§ 237](#) občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), neboť podle jejího názoru napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném výkladu písemného sjednání smluvní pokuty podle ustanovení [§ 544 odst. 2](#) obč. zák. ve vztahu k možnosti sjednat si část smlouvy odkazem na smluvní podmínky, tedy na vyřešení otázky, která v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. S odkazem na náleze Ústavního soudu ze dne 5. 10. 2005, sp. zn. [II. ÚS 691/04](#), a též na konkrétní rozhodnutí Vrchního soudu v Praze uvádí, že dlužnice svým podpisem potvrdila, že dokumenty přiložené ke smlouvě převzala, seznámila se s nimi a bez výhrad s nimi souhlasí, proto je třeba aplikovat [§ 273](#) zákona č. [513/1991 Sb.](#), obchodní zákoník (dále též jen „obch. zák.“), a celé všeobecné podmínky považovat za součást účastnické smlouvy, která byla uzavřena písemně. Má za to, že výše citovaný náleze Ústavního soudu sp. zn. [I. ÚS 3512/11](#) „je závazný jen pro účastníky řízení v judikovaném individuálním případě“ a že skutkový stav v projednávané věci je odlišný. Zdůrazňuje, že smluvní pokuta nebyla „schovaná“, naopak na ni žalobkyně upozornila přímo na formuláři, který dlužnice podepsala. Zmíněný formulář žalobkyně považuje za dostatečně přehledný. Spotřebitele je nutno „považovat jako spotřebitele bdělého“ a nemůže mu být poskytována bezbřehá ochrana.

Dovolatelka namítá, že pokud smluvní pokuta byla sjednána a dlužníkovi vyúčtována před vynesemím nálezu Ústavního soudu sp. zn. [I. ÚS 3512/11](#), byla sjednána platně v souladu s ustálenou judikaturou. Dovolatelka je schopna na náleze Ústavního soudu reagovat do budoucna, nikoliv však u již uzavřených smluv. Soudy tak v podstatě retroaktivně zasahují do smluvních záležitostí osob.

Navrhuje, aby Nejvyšší soud změnil napadený rozsudek tak, že se rozsudek soudu prvního stupně zrušuje a určuje se, že pohledávka žalobkyně popřená insolvenční správky na přezkumném jednání konaném 29. 1. 2014 je v popřené výši 18 962,10 Kč jakožto nevykonatelná nezajištěná pohledávka zcela po právu.

Žalovaná považuje rozsudky soudů nižších stupňů za správné a navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání zamítl.

Dovolání proti rozsudku odvolacího soudu je přípustné podle ustanovení [§ 237](#) o. s. ř. pro řešení otázky platnosti ujednání o smluvní pokutě, odkazuje-li spotřebitelská smlouva na smluvní pokutu obsaženou v několika jiných dokumentech, jež jsou součástí smlouvy, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

Nejvyšší soud přezkoumal rozhodnutí odvolacího soudu, jsa vázán uplatněným dovolacím důvodem včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (srov. [§ 242 odst. 3](#) větu první o. s. ř.). Nejvyšší soud se proto zabýval správností právního posouzení věci zpochybnovaného dovolatelkou (dovolací důvod podle ustanovení [§ 241a odst. 1](#) o. s. ř.).

V projednávané věci žalobkyně a dlužnice uzavřely dvě účastnické smlouvy, v nichž se dohodly, že jejich smluvní vztah se řídí zákonem č. [513/1991 Sb.](#), obchodní zákoník. Obě smlouvy jsou spotřebitelskými smlouvami ve smyslu [§ 52](#) obč. zák., neboť dlužnice smlouvy uzavřela jako spotřebitelka.

Podle ustanovení [§ 262 odst. 1](#) obč. zák. strany si mohou dohodnout, že jejich závazkový vztah, který nespádá pod vztahy uvedené v [§ 261](#), se řídí tímto zákonem. Jestliže taková dohoda směřuje ke zhoršení právního postavení účastníka smlouvy, který není podnikatelem, je neplatná.

Podle ustanovení [§ 262 odst. 4](#) obč. zák. ve vztazích podle [§ 261](#) nebo podřízených obchodnímu zákoníku dohodou podle odstavce 1 se použijí, nevyplývá-li z tohoto zákona nebo ze zvláštních právních předpisů něco jiného, ustanovení této části na obě strany; ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele je však třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností z těchto vztahů podle občanského zákoníku a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku.

Z ustanovení [§ 273 odst. 1](#) obč. zák. vyplývá, že část obsahu smlouvy lze určit také odkazem na všeobecné obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu připojené.

Podle ustanovení [§ 55](#) obč. zák. smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení (odstavec 1). Ujednání ve spotřebitelských smlouvách podle [§ 56](#) jsou neplatná (odstavec 2).

Podle ustanovení [§ 56](#) obč. zák. spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran (odstavec 1). Nepřípustná jsou zejména smluvní ujednání, která zavazují spotřebitele k plnění podmínek, s nimiž se neměl možnost seznámit před uzavřením smlouvy [odstavec 3 písm. g)].

Z ustanovení [§ 544 odst. 1](#) obč. zák. vyplývá, že sjednají-li si strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda.

Podle ustanovení [§ 544 odst. 2](#) obč. zák. smluvní pokutu lze sjednat jen písemně a v ujednání musí být určena výše pokuty nebo stanoven způsob jejího určení.

Ústavní soud ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3512/11 formuloval závěr, že v rámci spotřebitelských smluv ujednání zakládající smluvní pokutu zásadně nemohou být součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojuje svůj podpis).

V odůvodnění uvedl, že východiskem spotřebitelské ochrany je postulát, podle něhož se spotřebitel ocitá ve fakticky nerovném postavení s profesionálním dodavatelem, a to s ohledem na okolnosti, za nichž dochází ke kontraktaci, s ohledem na větší profesionální zkušenost prodávajícího, lepší znalost práva a snazší dostupnost právních služeb a konečně se zřetelem na možnost stanovit smluvní podmínky jednostranně cestou formulářových smluv. Zákonodárce se proto pokusil vyrovnat tuto faktickou nerovnost cestou práva, a to formou omezení autonomie vůle (srov. bod 21 nálezu).

I ve spotřebitelských smlouvách je možno všeobecné obchodní podmínky uplatnit, nicméně taková aplikace má nejen formální omezení (např. text má být dostatečně čitelný, přehledný, logicky uspořádaný), ale i omezení obsahová (srov. bod 29 nálezu).

Právní úprava proto stanoví základní limity pro uplatnění obchodních podmínek. Pro spotřebitelské smlouvy platí, že nesmějí pod hrozbou absolutní neplatnosti podle ustanovení [§ 56](#) občanského zákoníku obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Podle demonstrativního výčtu obsaženého v odstavci druhém (jde o odstavec třetí) pod písmenem g) se za takové ustanovení považují mimo jiné ujednání, s nimiž se spotřebitel neměl možnost seznámit před podpisem smlouvy, což budou typicky právě obchodní podmínky, s nimiž se spotřebitel před podpisem smlouvy neměl možnost seznámit (srov. bod 10 nálezu).

Obchodní podmínky ve spotřebitelských smlouvách na rozdíl od obchodních smluv mají sloužit především k tomu, aby nebylo nezbytné do každé smlouvy přepisovat ujednání technického a vysvětlujícího charakteru. Naopak nesmějí sloužit k tomu, aby do nich v často nepřehledné, složitě formulované a malým písmem psané formě skrýl dodavatel ujednání, která jsou pro spotřebitele nevýhodná a o kterých předpokládá, že pozorností spotřebitele nejspíše uniknou (například rozhodčí doložka nebo ujednání o smluvní pokutě). Pokud tak i přesto dodavatel učiní, nepočíná si v právním vztahu poctivě a takovému jednání nelze přiznat právní ochranu (srov. bod 30 nálezu).

S ohledem na tyto závěry Ústavního soudu nelze přisvědčit dovolatelce, že strany si sjednaly smluvní pokutu přímo v textu předmětných smluv odkazem na všeobecné podmínky. Listina, na niž strany připojily svůj podpis, co do smluvní pokuty obsahuje toliko informaci, že „zájemce a T-Mobile si pro případ porušení povinností vyplývajících z Účastnické smlouvy sjednávají smluvní pokuty, které jsou uvedeny ve VPST, v podmínkách služby Internet ADSL, v Ceníku služeb nebo v dalších obchodních podmínkách, které jsou součástí Účastnické smlouvy“. Tvrzení žalobkyně, že „už tato formulace je sjednáním smluvní pokuty jako takové“, neobstojí. Z uvedeného ujednání pro strany nevyplývají žádná konkrétní práva ani povinnosti, není z něj patrné, splnění jaké konkrétní smluvní povinnosti je zajištěno smluvní pokutou v každém z uvedených dokumentů, ani výše smluvní pokuty nebo způsob jejího určení. Jde pouze o odkaz na tři konkrétní dokumenty a na další, blíže nespecifikované obchodní podmínky, „které jsou součástí Účastnické smlouvy“, to vše bez označení konkrétních ustanovení, která se vztahují ke smluvní pokutě. Z textu smlouvy se nepodává, zda jsou ujednání o smluvní pokutě obsažena na více místech všeobecných podmínek a dalších uvedených dokumentů nebo jen v některém z nich. Ze smlouvy nelze zjistit ani to, jaké znění těchto dokumentů (ke kterému datu) bude v případě porušení té které povinnosti použito.

Pouhý odkaz v textu smlouvy na ustanovení o smluvní pokutě ve všeobecných podmínkách a v dalších specifikovaných i nespecifikovaných dokumentech vytváří pro spotřebitele překážku pro to, aby se s takovým ujednáním před uzavřením smlouvy skutečně seznámil. Jde o ujednání podřaditelné pod ustanovení [§ 56 odst. 1](#) obč. zák., neboť v rozporu s požadavkem dobré víry znamená k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, a je proto s ohledem na [§ 55 odst. 2](#) obč. zák. neplatné.

Namítá-li dovolatelka, že všeobecné podmínky je třeba v souladu s ustanovením [§ 273](#) obč. zák. považovat za součást smlouvy, pak v situaci, kdy je jednou ze stran obchodního vztahu spotřebitel, lze citované ustanovení aplikovat jen se zřetelem na ustanovení na ochranu spotřebitele v občanském zákoníku.

Odkazuje-li dovolatelka na konkrétní rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, pak tato rozhodnutí nejsou ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu v intencích ustanovení [§ 237](#) o. s. ř.

Jestliže dovolatelka poukazuje na nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 10. 2005, sp. zn. [II. ÚS 691/04](#), závěry tohoto rozhodnutí na projednávanou věc nedopadají, poněvadž vycházejí z odlišného skutkového stavu a Ústavní soud se v citovaném rozhodnutí posouzením platnosti prorogační doložky obsažené v obchodních podmínkách přiložených k leasingové smlouvě z pohledu ustanovení občanského zákoníku na ochranu spotřebitele nezabýval.

Námítka dovolatelky, že závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3512/11 se nemohou týkat již uzavřených smluv, není důvodná. Otázkou dopadu nové judikatury na již vzniklé právní vztahy se Nejvyšší soud zabýval v usnesení ze dne 12. 3. 2008, sp. zn. [29 Odo 1319/2006](#) (jež je veřejnosti k dispozici, stejně jako ostatní zde citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu, na jeho webových stránkách), v němž dovodil, že judikatura soudů vyšších stupňů slouží ke sjednocení výkladu

těch ustanovení zákonů, jež jsou právní praxí vykládána rozdílně (jež si část právní praxe vykládá chybně). Je samozřejmé, že taková judikatura vzniká s určitým časovým odstupem, a názor, že účastník má být chráněn, protože patřil k těm, kdož si zákon vykládali chybně, je zjevně nesprávný (srov. dále též důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. [29 Cdo 3637/2008](#), a ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. [29 Cdo 3725/2008](#)). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, jeho rozhodnutí však rozhodování obecných soudů usměrňují.

Jelikož se dovolatelce prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost rozhodnutí odvolacího soudu zpochybnit nepodařilo a Nejvyšší soud neshledal vady uvedené v ustanovení [§ 229 odst. 1](#), [§ 229 odst. 2 písm. a\)](#) a [b\)](#) a [§ 229 odst. 3](#) o. s. ř., ani jiné vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, dovolání podle ustanovení [§ 243d písm. a\)](#) o. s. ř. zamítl.

O náhradě nákladů dovolacího řízení bylo rozhodnuto podle ustanovení [§ 243c odst. 3](#), [§ 224 odst. 1](#) a [§ 142 odst. 1](#) o. s. ř., neboť žalobkyně, jejíž dovolání bylo zamítnuto, nemá na náhradu nákladů dovolacího řízení právo, a žalované podle obsahu spisu náklady v dovolacím řízení nevznikly.

S přihlédnutím k době vydání napadeného rozhodnutí byl pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád ve znění účinném od 1. 1. 2014 (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sen. zn. 29 ICdo 33/2014, uveřejněné pod číslem 92/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Tento rozsudek se považuje za doručení okamžikem zveřejnění v insolvenčním rejstříku; účastnicím incidenčního sporu se však doručuje i zvláštním způsobem.

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 28. 2. 2017

JUDr. Hana G a j d z i o k o v á předsedkyně senátu